

Opsporen problemen

‘Risicokinderen’ snel opsporen

“Het moeilijke bij het signaleren van problemen is dat er vaak een hele trits kenmerken zijn, maar die kenmerken komen weer niet bij alle kinderen voor.” Marina Moerkens, voorzitter van een Zorg Advies Team (ZAT).

Jongeren met problemen moeten eerder, sneller en makkelijker hulp krijgen. Alleen al daarom is het belangrijk om er vroeg bij te zijn. De kern van veel problemen op latere leeftijd ligt in de eerste levensjaren. Veel problemen zijn zelfs voorspelbaar vanuit de omgeving en levensomstandigheden waarin kinderen opgroeien. Toch worden veel problemen helemaal niet of veel te laat onderkend. Het blijkt bijvoorbeeld dat huisartsen en leerkrachten de problemen niet altijd herkennen. En dat zijn meestal de eerste professionals die moeten signaleren dat er iets mis is.

Er is al wel een verbetering merkbaar. Zogenoemde risicokinderen worden de laatste jaren steeds vaker zo vroeg mogelijk ‘gespot’ en gediagnosticeerd. Op die manier kunnen hun ouders zo snel mogelijk worden ondersteund en kan het kind de hulp krijgen die het nodig heeft. Maar dit vroegtijdig signaleren heeft een keerzijde, omdat zo het aantal verwijzingen groeit en de druk op de zorgverleners- en instellingen daardoor toeneemt. Tijdige en adequate hulp of ondersteuning kunnen maken dat de kosten van de zorg omlaag op korte termijn, maar het voorkomt wel dat de problematiek groter wordt waardoor later duurdere zorg nodig zou zijn.

Groei gebruik voorzieningen		
Voorziening	Groei	
Speciaal voortgezet onderwijs	15.500 (2000)	28.200 (2007)
Praktijkonderwijs	13.000 (2000)	27.000 (2007)
Rugzakje voortgezet onderwijs	7000 (2005)	14.100 (2007)
Wajong instroom	7700 (2002)	16.000 (2008)
Jeugd-ggz	180.000 (2005)	238.000 (2007)
Jeugdzorg	84.200 (2007)	70.000 (2008)
Jeugd-lvg	10.000 (2009)	

Hoewel de vraag naar en het gebruik van voorzieningen blijft toenemen, is preventie en vroege signalering cruciaal voor het verdere verloop van het leven van de jongere. Alleen hiermee valt in een vroeg stadium te voorkomen dat problemen later uit de hand lopen of verergeren. Voor het kabinet betekent dit dat op korte termijn meer geld nodig is om deze groep te helpen. Op langere termijn gaat dat besparingen opleveren. Een groot aantal jongeren blijft dan niet meer een leven lang afhankelijk van een uitkering.

Initiatieven doorzetten

De laatste jaren zijn steeds meer initiatieven genomen om vroegtijdig in te grijpen. Positieve ontwikkelingen in het reguliere onderwijs zijn bijvoorbeeld het versterken en uitbreiden van de Zorg Advies Teams (ZAT), de invoering van een 'plusvoorziening' voor overbelaste jongeren en het schoolmaatschappelijk werk in het mbo. Een 'plusvoorzie-

ning' betekent dat een school meer structuur biedt, bijvoorbeeld door jongeren een vaste mentor te geven, door kleinere groepen en praktijkgericht onderwijs.

Als de school merkt dat een kind problemen heeft in de klas of bij een kind thuis, kan de school het ZAT inschakelen. Binnen een ZAT zitten mensen met verschillende achtergronden zoals een jeugdarts, jeugdzorg en maatschappelijk werk. Medewerkers in het ZAT maken een analyse van de situatie op school en in het gezin. Het ZAT bekijkt ook welke hulp het meest passend is en maakt concrete afspraken over hoe deze hulp kan worden gevonden en op elkaar afgestemd. Het succes van een ZAT staat of valt bij goede voorwaarden. Afspraken op bestuurlijk niveau tussen alle betrokken organisaties zijn cruciaal en dragen bij aan een krachtig ZAT. Het beste werkt het als de deelnemers een convenant afsluiten waarin ze hun betrokkenheid vastleggen. Er is wetgeving in de maak (onder de naam 'Zorg in en om de school') waardoor scholen verplicht worden een ZAT in te stellen én die de zorginstellingen verplicht om hieraan mee te werken. De inzet van een ZAT zorgt ervoor dat jongeren al op school ondersteuning en hulp krijgen. Ook is het mogelijk ze snel door te verwijzen naar gespecialiseerde instanties. De jongeren blijven daarmee voor het onderwijs behouden en schooluitval wordt voorkomen. Dit vergroot uiteindelijk hun kansen op de arbeidsmarkt.

Belangrijke aandachtspunten zijn verder preventie van alcohol- en drugsgebruik onder jongeren en het ontmoedigen van het aangaan van kredieten. Veel jongeren blijken op jonge leeftijd al diep in de schulden te zitten. Daarnaast is het voor dakloze jongeren nodig eerst de basisvoorwaarden op orde te hebben op het terrein van huisvesting, financiën en goede begeleiding. Anders is deelname aan onderwijs of leerwerktrajecten vrijwel onmogelijk. Voor deze jongeren werken regelingen elkaar nogal eens tegen, zoals bijvoorbeeld de Wet investeren in jongeren. In die wet is bepaald dat jongeren eerst een leerwerkeraanbod moeten accepteren voordat een inkomensvoorziening volgt. Maar

zonder inkomen of uitkering en zonder huis is het moeilijk om te werken of te leren.

Eén coach

“Zet tien jongeren met Asperger op een rijtje en ze hebben allemaal iets anders nodig. Vandaar dat maatwerk zo belangrijk is.” Berthy Vinke, arbeidsconsulente Werkpad.

Al eerder in deze brochure is gesteld dat tussen de jongeren grote verschillen bestaan. Zelfs bij jongeren met dezelfde diagnose of eenzelfde soort gedragsproblematiek is de behoefte aan hulp of begeleiding bij ieder individu anders. Hebben jongeren meer dan één probleem dan is het moeilijk om verschillende soorten hulp op elkaar af te stemmen of hulpinstanties te laten samenwerken. Veel jongeren moeten

door de aard van hun problemen juist gebruikmaken van meerdere soorten hulp of ondersteuning. Het vinden van de goede hulp blijkt zo ingewikkeld, dat zij makkelijk verdwalen in het zogeheten ‘woud van regelingen’. Het gevolg is dat ze ontmoedigd raken en afhaken, waardoor ze helemaal geen hulp krijgen of slechts voor een deel. In beide gevallen worden ze niet adequaat geholpen.

Nu werkt het in feite zo dat iemand beter kan worden geholpen naarmate hij of zij beter bij het aanbod van een instelling past. Voor wie dat niet doet, loopt de hulpverlening in veel gevallen stroef of helemaal niet. Dat moet zo snel mogelijk veranderen. De zorg moet bij de jongeren passen in plaats van de jongere bij het zorgaanbod. Jongeren en ook hun ouders klagen vooral over de slechte toegankelijkheid van de hulpverlening. Hulp is zo versnipperd dat ze steeds opnieuw hun verhaal moeten vertellen. Na een aantal doorverwijzingen weten ze ook niet meer bij wie ze wél terecht kunnen. Voor deze jongeren en hun ouders moet er daarom één professional komen die ze helpt hun weg te vinden naar de hulp en ondersteuning die zij nodig hebben om (zo) zelfstandig (mogelijk) te kunnen worden en mee te kunnen doen in de samenleving.

Van deze professional wordt nogal wat verwacht. Hij (of zij) heeft allereerst het vertrouwen van de jongere in kwestie. Hij assisteert, coacht en begeleidt de jongere (en waar nodig de ouders) bij het organiseren van de noodzakelijke ondersteuning op maat. Hij heeft van de jongeren en/of diens ouders gehoord wat zij nodig hebben, hij weet welke hulp daarbij past en waar die is te vinden. Bovendien moet hij overzicht hebben van de expertise en mogelijkheden in andere disciplines dan zijn eigen werkveld en hij moet werken op basis van vertrouwen met de jongere. Belangrijk is dat deze professional het voortouw neemt in het hele traject dat de jongere doorloopt. Maar het is niet de bedoeling dat er nog weer een extra schakel in de keten bij komt.

Frank Candel – voorzitter Raad van Bestuur Rentray – zet zich al enkele jaren in om de zorg voor de jeugd in Nederland te verbeteren.

“De overheid heeft de zorg voor jeugd in Nederland zo ingewikkeld gemaakt dat het voor ouders en jongeren niet meer is te begrijpen. Rentray streeft ernaar om ouders en jongeren die zorg uit handen te nemen. Als zorgaanbieder snappen wij de systemen, daar vallen we de ouders en jongeren niet mee lastig. Voor onze organisatie betekent dat wel wat op organisatorisch vlak. Maar vooropstaat dat de jongeren en de ouders de zorg krijgen die ze nodig hebben, en niet stuklopen in een woud van regelingen. Ouders en jongeren hebben echter vaak al het nodige meegemaakt voor ze bij ons in beeld komen.

Momenteel draait binnen de jeugdzorg alles om de wachtlijsten. De zorgaanbieders worden van alle kanten gecontroleerd of die wel slinken en zijn daar veel tijd en energie aan kwijt. Die wachtlijsten waren vier jaar geleden al een groot probleem, maar juist door die focus op wachtlijsten in plaats van op kwaliteit en professionaliteit ontstaan er meer problemen die ertoe leiden dat jongeren niet tijdig de juiste zorg ontvangen. Een andere discussie

gaat over het vroeg signaleren van problemen. Natuurlijk ben ik daar voorstander van, maar het effect is wel dat er nog meer zorgvragen bijkomen. Er wordt veel energie gestoken in het signaleren en indiceren, wat zorgt voor meer druk op het huidige zorgaanbod. Er zou echter net zoveel energie in de beschikbaarheid van preventieve hulpverlening moeten worden gestoken.

Jeugdzorg is ingewikkeld, omdat er zoveel hokjes met een eigen toegang tot zorg en bijbehorende gelden zijn. Een fors deel van de jongeren komt echter voor meerdere vormen van zorg in aanmerking. Een jongere heeft een gedragsstoornis, een licht verstandelijke handicap, gebruikt daarnaast drugs, blijkt slecht in het onderwijs mee te kunnen en ook thuis gaat het niet goed. Het is dan moeilijk om de zorg van de verschillende sectoren te koppelen. Jongeren vallen snel tussen wal en schip.

Bij Rentray richten we onze energie op het realiseren van één zorgtraject voor een jongere. Onze organisatie is daarom bezig een omslag in denken te maken. De samenwerking met ketenpartners is een belangrijk onderdeel van ons werk geworden. Een mooi voorbeeld van ketensamenwerking staat in Zutphen. Daar hebben we

een Moeder&Kindhuis opgezet voor (aanstaande) tienermoeders met ernstige gedragsproblemen. Voor de twintig jongeren in dat huis werken twaalf ketenpartners samen. Dat betekent een hoop werk en regel, maar als het lukt geeft dat enorm veel voldoening.

Het probleem bij dit soort samenwerkingsverbanden is veelal de vraag over de verantwoordelijkheid. We hebben in Nederland veel casusregisseurs, maar niemand is casusverantwoordelijk. Den Haag moet deze verantwoordelijkheid eenduidig gaan beleggen; nu zitten er nog te veel lagen in waarachter men kan schuilen. Rentray voelt deze verantwoordelijkheid en neemt deze steeds vaker als hoofdaannemer in een zorgtraject.

Bovenstaande betekent dat het systeem drastisch moet veranderen. Anders lukt het niet om deze jongeren optimaal te laten participeren in de samenleving. Ik ben ervan overtuigd dat een groot deel van de jongeren die nu nooit aan het werk zal komen, dat wel kan als ze tijdig en indien nodig langdurig passende hulpverlening krijgen. We moeten kijken naar de talenten van deze jongeren en niet naar wat ze niet kunnen. Het helpen van deze groep is bovendien goed voor de gehele samen-

leving. Daarbij speelt ook eigenbelang een rol. De kinderen van nu moeten onze oudedagvoorziening opbrengen. Of dat blijft lukken, wordt dus mede bepaald door de jongeren die nu uitvallen. Vandaar dat we er alles aan moeten doen om die groep blijvend met de samenleving te verbinden en is het motto van Rentray 'Perspectief voor jongeren en samenleving'.

“Het systeem moet drastisch veranderen. Anders lukt het niet om deze jongeren optimaal te laten participeren”.

Frank Candel